

Balıkesir Kent Morfolojisi: Tarihsel Bir Okuma

Yasemin İNCE GÜNEY

Balıkesir Üniversitesi
yasemince.guney@gmail.com

Özet: Balıkesir, İstanbul ve Bursa’yı İzmir’e bağlayan kara ulaşım ağları üzerinde yer alması, Bandırma iskelesi ile Marmara Denizi’ne, Edremit ve Ayvalık iskeleleri ile Ege Denizi’ne bağlı olması nedeni ile tarih boyunca ticari yönden önemli bir kent olmuştur. XVII. Yüzyıla kadar kentin batı ve güney-batı yönünde, Çamlık Tepesi’nin eteklerinde lineer olarak büyüdüğünü söyleyebiliriz. XIX. Yüzyılda demiryolunun kente gelmesi kentin gelişiminde önemli rol oynayan etmenlerden biri olmuştur. 1897 yılında meydana gelen büyük Balıkesir depreminden sonra kent yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir. Cumhuriyet sonrası değişimlerin en önemli adımlarından birisi, 1937 yılında demiryolu sınırının geçilerek eskiden İlyaslar Mezarlığı olarak bilinen alanda Atatürk Parkı adında bir kültür parkının kurulması olmuştur. Kentin ilk imar planı 1941 yılında Ernst Egli tarafından hazırlanarak 1944 yılında kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir.

2000’li yıllara kadar tek merkezli yapısını koruyan, ‘arada kent’ olarak anılan Balıkesir, 21.yüzyılda ülke genelindeki değişimlere eşgüdümlü olarak yeni bir çehre kazanmak için atılımlar yapmaya başlamıştır. 2005 yılında Otobüs Terminalinin kentin doğu girişine taşınması, yine aynı bölgede 2006 yılında TOKİ ile Balıkesir Belediyesi’nin ortaklaşa kurdukları Yeni Mahalle, 2007 senesinde kentin ilk AVM’si Yay/ada’nın kurulması, Üniversitenin 2002 yılında kentin güney-batısında yer alan Çağış Kampüsüne taşınması ilk adımlardan bazılarıdır. En önemli adım ise, TBMM Genel Kurulunda 12/11/2012 tarihinde kabul edilen 6360 numaralı yasayla büyükşehir statüsüne alınmış olan Balıkesir ilinin, 30 Mart 2014 günü yapılan yerel seçimlerden bu yana Büyükşehir Belediyesi olarak yönetilmesidir. Kentin çoklu merkez oluşumuna paralel olarak Merkez ilçe, Karesi ve Altıeylül Belediyeleri olarak ikiye ayrılarak kentin geçirdiği değişim ve dönüşümün ivmesi artırılmıştır. Balıkesir Büyükşehir Belediye’si ve yeni kurulan Karesi ve Altıeylül Belediyeleri tarafından, Balıkesir’i “marka kent yapma” amacıyla Çamlık Tepesi Rekreasyon Alanı düzenlemesi ve Çamlık Camii projesi, Çay Deresi Rekreasyon Alanı ve Balıkesir Fuar ve Kongre Merkezi (Avlu Balıkesir) projesi, Baltok Toplu Konut projesi gibi pek çok ‘vizyon’ proje medyada gündeme getirilmiştir.

Bu çalışmada, tarihsel süreçte kent morfolojisinin geçirdiği değişimler var olan kent haritaları üzerinden okunacaktır. Egli’nin hazırladığı 1941 planı, 1971 tarihli imar planı ve günümüzde Büyükşehir olduktan sonra geçerli olan imar planı üzerinden fiziksel çevreye ait doku elemanlarının (binalar, yapı adaları, ve sokak dokuları) oluşum ve değişim süreçleri analiz edilecektir. Kentin günümüzde yaşadığı radikal morfolojik değişimin kent dokusu üzerindeki etkileri, sosyo-ekonomik, kültürel ve politik yansımaları irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, kent morfolojisi, kentsel değişim/dönüşüm

Giriş

Anadolu'nun batısında Mysia bölgesinde kurulmuş olan Balıkesir kentinin, önemli kara ulaşım ağları üzerinde uğrak yer olması, Bandırma iskelesi ile Marmara Denizi'ne, Edremit ve Ayvalık iskeleleri ile Ege Denizi'ne bağlı olması nedenleriyle tarih boyunca canlı bir ticaret hayatı yaşadığı, önemli bir üretim ve ticaret kenti olduğu bilinmektedir (Egli, 1939; Eren, 1993; Su, 1937). Tarihte çok önemli kavimlere ev sahipliği yapmış olan Balıkesir'in, ilk yerleşim yerinin kesin yeri bilinmemekle birlikte, günümüzde Kepsut köyü civarında olduğu ve daha sonra Atatürk Parkının yakınlarına taşındığı düşünülmektedir (Ünlüyol, 1995; Mutaf, 2003). Kentin günümüze yansıyan asıl merkezinin, Eski Cami olarak da bilinen Yıldırım Cami'nin olduğu sokağın kuzeyinde bulunan ve günümüze kadar Deve Loncası olarak adlandırılan bölge ve yakın çevresi olduğunu söylemek mümkündür.

İlk çağlardan itibaren Akhyraous, Akira, Hadrianoterai, Palaeo-Castro, Balıkısra, Balıkhisar ve Balıkesri olarak anılan ve günümüze Balıkesir olarak gelen ismin menşeinin nereden kaynaklandığı kesin olarak bilinmemektedir (Ünlüyol, 1995). Kent, XIII. yüzyılda Türkler gelinceye kadar bir dönem Arap egemenliği altında kalsa da daha sürekli olarak Bizans egemenliği altında yaşamıştır. Bu dönemde kentin bir surla çevrili olduğu düşünülmekte ve bu surlun hudutları kesin olarak bilinmemekle birlikte ovaya doğru yarım daire şeklinde olabileceği düşünülmektedir (Tolun, 1970). Kentte Hisar içi adı verilen bir mahallenin bulunması bu düşünceyi desteklemektedir. Kent, 1330 yıllarında Karesi Beyliği'nin toprakları içinde kalarak, bu beyliğin merkezi olmuştur. Tarihinin en gösterişli zamanını yaşadığı bu dönemde kent, bugünkü çarşı meydanı çevresinde yer alan Hisariçi, Yıldırım, Karaoğlan, Karabey, Eski Kuyumcular Mahallesi'nin batı kesimi ile Oruçgazi Mahallelerinden oluşmakta idi (Tolun, 1970; Ünlüyol, 1995). Kentte, Selçuklu dönemine ait eserlere rastlanılmamaktadır. Ayrıca XVI. yüzyılın sonları veya XVII. yüzyılın başlarında kente gelip yerleşen Ermenilerin Karaoğlan mahallesinde inşa ettikleri bilinen bir kilise, iki dükkân ve iki mektep yapılarından hiçbiri günümüze gelememiştir (Öntuğ, 2005).

XVI. yy da şehir merkezinde sadece iki tane han varken XVII. yy da beş yeni han eklenmesi, ticari bakımdan şehrin öneminin bu tarihlerden itibaren gittikçe arttığını göstermektedir. Kentte tarihi ticaret merkezi, Eski Camii olarak da adlandırılan Yıldırım Camii ve Zağanos Paşa Camii çevreleri ile bugünkü Anafartalar ve Milli Kuvvetler Caddeleri üzerinde ve etrafında konumlandırılmıştır. XVIII. Yüzyıla kadar kentin batı ve güney-batı yönünde, Çamlık Tepesi'nin eteklerinde lineer olarak büyüdüğünü söyleyebiliriz. Kent, daha sonra Zağanos Cami'nin bulunduğu alana doğru lineer büyümesine devam etmiştir.

Osmanlı Kenti Balıkesir

İlk kez 1359 yılında Osmanlıların eline geçtiği bilinen kentte, XVIII. yüzyılda 20 mahallenin yer aldığı bilinmektedir. Bu kaynaklar Osmanlı İmparatorluğu zamanında vergi kayıplarını önlemek, dirlik ve düzeni sağlamak için tespit edilen ve Şeriyeye sicillerine kaydolun vergi mükelleflerinin oturdukları mahalle ve hane bilgilerinden alınmıştır (Ünlüyol, 1995). Bu bağlamda incelendiğinde, yöneticileri, vakıf eserleri, çarşı ve pazaryerleri ile Balıkesir kentinin de tam bir Osmanlı şehri olduğu gözlenmektedir. Klasik Osmanlı şehirlerinde olduğu gibi, mahallelerin isimleri genellikle mahalle mescidini yaptıranın adını taşır veya meslek gruplarının toplandığı şehrin bir bölümü olarak karşımıza çıkar. Bunun haricinde bazı şeyhlerin, askeri kumandanların, önemli devlet adamlarının, hukukçuların isimlerini aldıkları da görülmektedir.

Şekil 1. Eski Balıkesir Kentinden İki Görünüm (1900'ler).

1862-1863 yıllarında, Ahmet Vefik Paşa'nın öncülüğünde, bugünkü Ali Hikmet Paşa meydanında bulunan eski adıyla Şadırvan meydanından başlayarak Kasaplar mahallesinde eskiden Asmalı Kahve olarak anılan yapıya kadar uzanan caddenin açılması Balıkesir'de Belediye tarafından gerçekleştirilen ilk imar hareketi olarak bilinmektedir (Akpınarlı, 2009). Bu dönemde, hem açılan bu yeni sokak hem de günümüzde Ali Hikmet Paşa meydanı olarak anılan meydan, Ahmet Vefik Paşa Sokağı ve Meydanı olarak anılmıştır. Ahmet Vefik Paşa Caddesine, 1876 yılında Sultan Abdülhamid döneminde, Anadolu kentlerinin pek çoğunda olduğu gibi, Hamidiye adı verilmiştir. II.Meşrutiyete kadar Hamidiye Caddesi olarak anılan cadde, üzerinde günümüzde Sosyal Sigortalar Binasının olduğu konumda eskiden Hükümet Konağı'nın bulunması nedeni ile Hükümet Caddesi olarak da adlandırılmıştır. Cumhuriyetin ilanını takiben, Anafartalar Caddesi ismini alan cadde, 1890'lara kadar kentin tek ana aksı olarak ticari işlevleri barındırmıştır.

Kentin yaşadığı ikinci imar hareketi Ahmet Vefik Paşa'dan sonra görev alan Belediye Reisi Börekçioğlu Necip Bey zamanında gerçekleşmiştir. Bu dönemde, 1886 yılında, İzmirli mahallesinde Eski Demirciler Çarşısı yaptırılmıştır (Akpınarlı, 2009). Bu çarşının yapılma amacı demircilikle ilgilenen esnafın bir araya getirilmesidir. Günümüze kadar gelmeyi başaramayan ve kırk iki dükkândan oluşan bu çarşıda nalbant, bakkal ve berber dükkânlarının da bulunduğu bilinmektedir. Bu çarşının yakınında eskiden deve damı olarak adlandırılan bir yapının daha sonraları at damı olarak adlandırıldığını ve varlığını yakın zamana kadar sürdürdüğü de bilinmektedir.

1897 tarihinde çok büyük zarar veren bir deprem sonrasında kent, çoğunluğu halkın desteği ile, yeniden bir yapılanma geçirmiştir. Bu dönemde var olan 4000 civarında yapının yarıya yakınının tamamen yıkıldığı o dönem hakkında detaylı bilgi veren Ömer Ali Bey'in eserlerinden bilinmektedir. Bugün Kızılay Caddesi olarak bilinen caddenin bu depremden önce olmadığı ve bu yolun olduğu yerde depremde yıkılan bir hamamın bulunduğu Ömer Ali Bey'in yazılarından anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Kızılay Caddesinde bulunan ve 1897 depreminde yıkılan hamama ait kubbeler.

Cumhuriyete kadar Anafartalar Caddesi boyunca yer alan kentin yapılanmasında Cumhuriyet öncesi tek önemli değişim 1890’larda İstasyon ile eski Belediye binası arasında bir aks oluşturan ve Yeni Cadde veya İstasyon Caddesi olarak anılan, şimdiki adı ile Milli Kuvvetler Caddesinin oluşumudur. 1897 depreminden sonra açılmasına karar verilen bu caddenin oluşturulabilmesi için pek çok yapının kamusallaştırıldığı bilinmektedir. Yine bu dönemde, cadde üzerinde, kente tren ile gelecek misafirlerin konaklama ihtiyacını gidermek amacı ile pek çok otel ve ticarethane yapılmıştır. Bu oteller arasında, eski resimlerden Ankara Palas ve Balıkesir Palas otelleri sayılabilir. Bu cadde üzerinde günümüzde de pek çok otel yer almaktadır.

Şekil 3. Milli Kuvvetler Caddesi üzerinde inşa edilen altları ticarethane üst katları ise konut olarak işlevlendirilen taş yapılardan günümüze kadar ulaşabilmiş örneklerden bazıları.

XIX.Yüzyılda demiryolunun kente gelmesi kentin gelişiminde önemli rol oynayan etmenlerden biri olmuştur. 1897 yılında meydana gelen büyük Balıkesir depreminde kentte bulunan 4000 kadar binanın yarıya yakınının harap olması, kentin bu dönemde yeniden yapılanma sürecine girmesine neden olmuştur. Geçmişte, Yeni Cadde veya İstasyon Caddesi olarak adlandırılan, günümüzde Milli Kuvvetler Caddesi olarak bilinen caddenin de bu depremden sonra oluşturulduğu bilinmektedir. 1938 yılında Hükümet

Konağı'nın yeni oluşmaya başlayan Vasıf Çınar caddesi üzerine konumlandırılması kentte bu yönde bir gelişmenin de başlangıcı olmuştur. Caddenin batı yakasında Yeni Hükümet binasının yanı sıra Halkevi, Şehir Kulübü, Vali Konağı ve Askeri Mahfel gibi kentin önemli yapıları yerleştirilmiştir. Bu dönemde yeni yapılmaya başlanmış olan Doğumevi binası, caddenin en son noktasını oluşturmaktaydı.

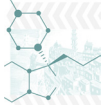
Erken Cumhuriyet Dönemi Balıkesir Kenti

1937 yılında, Vasıf Çınar Caddesi'nin öbür yakasında, eskiden İlyaslar Mezarlığı olarak bilinen alanda Atatürk Parkı adında bir kültür parkının kurulması, Cumhuriyet sonrası değişimlerin en önemli adımlarından biri olmuştur. Demiryolu sınırının hemen yakınındaki bu alanda eskiden panayırın kurulması, Atatürk Parkı'nın bu bölgede konumlandırılmasında bir etken olarak düşünülebilir.

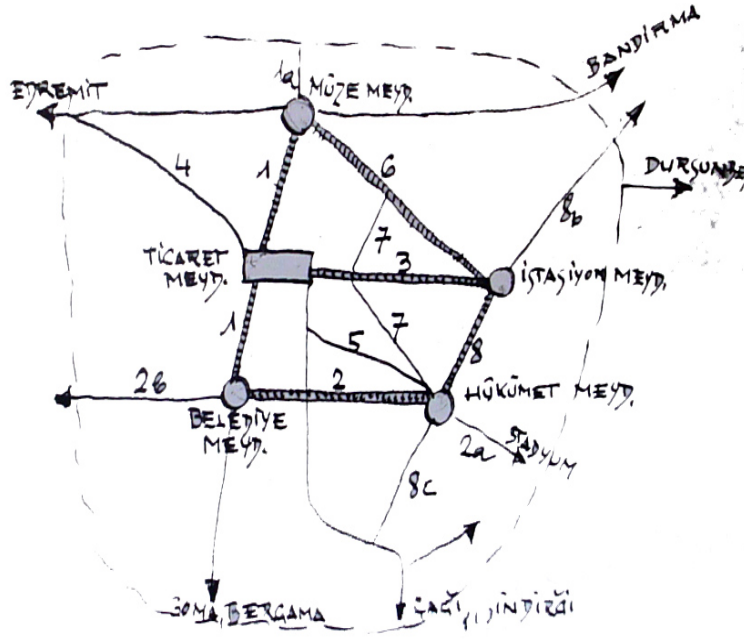
Cumhuriyetin ilanından sonra ülkemizde gündeme gelen planlı imar hareketleri kapsamında Balıkesir kentinin ilk imar planını hazırlamak üzere, 1939 yılında Prof. Dr. Ernst Egli görevlendirilmiştir. Egli'nin 1941 yılında sunduğu rapor ve eki imar planları 1944 yılında kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Egli, 1941 yılında hazırladığı raporda, demiryolunun kuzeyindeki alanda yer alan Atatürk Parkı'nın kentin bu yönde gelişmesinin başlangıcı olarak niteler. Egli, bu raporunda ayrıca, bu bölgede özellikle sanayi, spor ve eğlence maksatlı işlevlerin yer alarak, demiryolunun kent içinde kalmasının olumlu bir gelişme olacağını da belirtir. Raporunda, Hükümet binasının konumlandırılması yanlış olarak nitelendirilse de yeni oluşturulan Hükümet Meydanı'nın kentin bu yönde gelişiminde etkili olacağı da belirtilmiştir. Bu döneme ait hava resimlerinde Hükümet binasının arkasının oldukça boş olduğu gözlenmektedir. Bu alan ile Anafartalar Caddesi arasında kalan bölge, takip eden yıllarda ticari işleve sahip binalarla dolmaya başlamıştır. Bu binaların üst katları konut olarak kullanılmıştır ve günümüzde de konut olarak kullanım yaygındır.

Şekil 4. Ernst Egli, 1941 Balıkesir İmar Planı.

Egli, raporunda bir yandan kentteki demiryolunun kent gelişiminde etkili olacağını vurgularken, bir yandan da kent gelişiminin batıda Çamlık bölgesi ve güneydoğuda da demiryolu nedeniyle sınırlandırıldığı ve bu nedenle kent sınırlarının kuzey, güney ve doğu yönlerinde gelişmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca, kentteki ana meydanları ve bunları bağlayan yolları şema ile belirten Egli, raporunda, yeni yerleşim alanları önererek eski yerleşim alanlarına çok müdahale etmeyen bir yaklaşım sergilemektedir. Egli'nin planı, ticari çekirdeğin tarihsel süreçte olduğu konumda kalarak devamlılığını sağlamasına neden olan etkenlerden biri olmuştur.

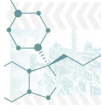
Şekil 5. Ernst Egli, 1941 Balıkesir İmar Planı Raporundan.

Şekil 6. Gar Binasının önünden solda Milli Kuvvetler Caddesi sağda Gazi Bulvarı, 1930'ların sonu.

1940'lı yıllarda kente kazandırılan diğer bir idari aks niteliğinde olan Vasıf Çınar Caddesi, 1950'li yıllarda İstanbul ve İzmir kentlerini birbirine bağlayan yol haline gelmesini takiben yoğun bir araç trafiğine maruz kalmıştır. 1960'lı yıllarda Askeri Hava lojmanlarının ve daha sonra 1980'lerde Bayındırlık, Orman Bakanlığı ve DSİ lojmanlarının bu cadde üzerinde konumlandırılması caddenin gelişimini etkileyen etmenler arasında olmuştur.

Cumhuriyetin ilanını takip eden yıllarda kent merkezi yeni açılan akslarla genişlese bile ticari çekirdek konumunu ve önemini korumuş, tekil merkez olma özelliğini kaybetmemiştir. 1950 yılında çıkan bir yangın, Ali Hikmet Paşa meydanı çevresindeki ticaret bölgesinin

tamamen yok olmasına neden olmuşsa da ticari çekirdeğin yeniden yapılanması eski konumunu devam ettirebilmesini sağlamıştır. Bu amaçla meydanın kuzeybatısındaki alana, Yeni Çarşı olarak isimlendirilen 2 katlı arkadlı bir alışveriş kompleksi yapılmıştır. Yine bu dönemde yapılan Hal Binası da Çarşı merkezinin işlevsel sürekliliğini sağlayan gelişmelerden biri olmuştur. Bu meydanın önemini artıran diğer gelişmeler, meydanın güney ve kuzeyinde yer alan hanların yıkılarak yerlerine, Ziraat Bankası ve Sümerbank (2005 den itibaren Oyakbank) binalarının yapılmasıdır. Eski Belediye Binasının bulunduğu yerde bugün İş Bankası bulunmaktadır.

Şekil 7. 1930’ların sonunda Balıkesir Kent Merkezi.

Balıkesir 1971 İmar Planı

1968 yılında yapılan bir çalışmada ticari hayatın tek bir sokakta toplanmadığı ve bir birkaç sokağa yayılmış durumda olduğu belirtilmektedir. Diğer bir deyişle ticari çekirdeğin, Milli Kuvvetler ve daha sonra Vasıf Çınar Caddesinin açılmasını takiben, eski ticari aks olan Anafartalar Caddesi ile bu caddeler arasında kalan bölgeye yayıldığı anlaşılmaktadır. 1987 yılında Belediye tarafından hazırlatılan İmar Planı Araştırması Raporu’nda da, Balıkesir’in tek merkezli bir yapısı olduğu vurgulanmaktadır. Kent merkezi etrafındaki yapıların 1950’lerden sonra ve özellikle 1970 sonrası dönemde yıkılarak yerlerine daha yüksek yapıların inşa edildiği bu çekirdekteki değişimleri ifade etmektedir.

Gar Meydanı, diğer adı ile Cumhuriyet Meydanı 1980’li yıllara kadar kentlilerin milli bayram kutlamalarında kullanılan kamusal bir mekân karakterini taşımıştır. Araç trafiğinin artması, eskiden yayaların kullanımı için ayrılan mekânlarda araç hâkimiyetini arttırmış ve meydanların trafik kesişim noktaları halini almasına neden olmuştur. 1980’ler sonrasında

başta otomotiv satış alanları olmak üzere ticari mekânların da Vasıf Çınar Caddesi üzerinde yerleşmesi ve daha sonra 2000’li yıllardan itibaren Balıkesir Üniversitesi’nin Çağış köyü yakınlarındaki yerleşke alanına taşınması ile kentin güneyde, Vasıf Çınar caddesi boyunca genişlemesi yeni bir devinim kazanmıştır.

Erken Cumhuriyet dönemin de önem kazanmaya başlayan Gazi Bulvarı, İstasyon ile kentin elektrik jeneratörünün bulunduğu günümüzde Salih Tozan Kültür Merkezi olarak bilinen yapıyı bağlayan aks üzerinde devam eder. Bu bulvarın güneyinde yer alan bölgede Askeri İdman Mahfeli ve Ali Hikmet Paşa Stadı olarak anılan spor sahaları Cumhuriyet Döneminde eklenen önemli yapılardır. Daha sonraki yıllarda bu spor tesislerinin bulunduğu alan uzun yıllar otobüs terminali olarak işlevlendirilmiş ve 2006 yılından bu yana da kent içi otobüslerin ve dolmuşlarının ana noktası olan Toplu Taşıma Merkezi olarak düzenlenmiştir.

Gazi Bulvarının, Elektrik İşleri Binasından sonra Eski Edremit caddesi ile birleştiği bölgeye kadar iki katlı bahçe içinde evlerin bulunduğu Egli’nin 1941 tarihli plan raporundan anlaşılmaktadır. Bu dönemde Bulvarın Eski Edremit Caddesi ile birleştiği noktaya kadar devam ettiği bilinmektedir. Bu cadde üstünde Pazar günleri Zahire Pazarı kurulduğu incelenen yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır. Bu pazarın, 1963 senesinde, Zahireciler Kooperatifinin inşa ettiği Zahire Pazarını oluşturan 45-50 adet, tek katlı sıra dükkânlarla taşınmıştır. Pazarın kurulduğu alanın devamında, yani Müze meydanından sonraki alanlarda, eskiden tek ya da çift katlı bahçe içindeki konutlar 1950’lerden sonra yerlerini çok katlı apartmanlara bırakmıştır. Bu apartmanların alt katlarında yer alan ticari amaçlı dükkânlar bu caddedeki sınırlı ticaret hayatının göstergesidir. Ayrıca, 1980’lerde Belediyelere, kooperatiflere konut yapmaları karşılığında ucuza arsa vermeleri için hazırlanan gecekonduları önlemek yasası kapsamında Gazi Bulvarının devamında konumlanan Adnan Menderes Mahallesinin oluşumu bu caddenin ticari merkez olarak değil, konut alanı olarak geliştiğinin göstergesidir.

Bandırma Caddesi, Egli plan kararlarını takiben, 1950’lerde imara açıldıktan sonra kentin gelir düzeyi en yüksek grubun bulunduğu bir yerleşim mekânı olmaya başlamıştır. Daha sonraki yıllarda DSİ ve Karayolları İdari Bina Komplekslerinin de bu caddenin devamında konumlanması, Vali Konağı’nın inşası, geçmişte Vasıf Çınar Caddesi üzerinde yer alan Şehir Kulübünün bu bölgeye taşınması, şehrin bu cadde boyunca gelişmesinin temellerini oluşturmuştur. 1980’lerde Bandırma Caddesini kesen Üç Pınar yolu, kentin bu yönde sınırı iken, 1980’lerden sonra kurulan kooperatiflerle kentin bu yöndeki genişlemesi hızlanmıştır. Paşa Alanı Mahallesi bu dönemde oluşan düzenli bir yerleşim alanıdır.

2000 Sonrası Balıkesir

2000’li yıllara kadar tek merkezli yapısını koruyan, ‘arada kent’ olarak anılan Balıkesir, 21.yüzyılda ülke genelindeki değişimlere eşgüdümlü olarak yeni bir çehre kazanmak için atılımlar yapmaya başlamıştır. 2005 senesinde İstasyonun yanında bulunan Otobüs Terminalinin kentin kuzeydoğusundaki Ayşe Bacı Köyü mevkiine taşınması ve uzun yıllardır Çarşı merkezine bitişik olarak konumlanan toplu taşıma merkezinin eski Otobüs Terminalinin bulunduğu bölgeye yeniden yapılanarak taşınması, kent ticari merkezinin bu istikamete yayılmasının temellerini oluşturmuştur.

Şekil 8. 2000'lere gelindiğinde Balıkesir Kenti.

Yine aynı bölgede 2006 yılında TOKİ ile Balıkesir Belediyesi'nin ortaklaşa kurdukları Yeni Mahalle, kent sınırlarını Değirmen Boğazı'na kadar genişletirken, bu mevkide gelişmeye devam eden kooperatif alanları da şehri Üç Pınar Köyü sınırlarına kadar genişletmiştir. Paşa Alanı mevkiinde, 2007 yılında açılan Yay/ada Alışveriş Kompleksi kent ticaret merkezinin bu bölgeye kaydığını vurgulayan en yeni gelişme olmuştur. Bu kompleks inşa edilmeden önce, her ne kadar bu alanda belediyeye ait bir alışveriş kompleksi yer almış olsa da, kent toplu taşıma merkezinin kayması ile bu alan daha merkezi bir nitelik kazanmıştır. Yeni kompleksin, hem globalleşen dünyaya ait modern bir mimari görünüm ve iç mekânlar arz ederek, hem de içerisinde barındırdığı yerli ve yabancı firmalara ait dükkânlarla, bu alanda yer alan daha önceki alışveriş merkezinden çok daha fazla çekim yarattığı bir gerçektir.

Şekil 9. Yay/ada ilk açıldığı günlerde.

Üniversitenin 2002 yılında kentin güney-batısında yer alan Çağış Kampüsüne taşınması kentin güney-batı yönünde ikincil merkezinin oluşması için ilk adım olmuştur. Adliyenin bu aks doğrultusunda yer değiştirmesi, Öğretmen evi, Şehir Hastanesi ve önünde yapımı devam eden AVM bu aksın gelişiminde etkili olmuş, gelişen konut dokusu ile bu ikincil merkezin oluşumu desteklenmiştir.

Kent morfolojisinin değişimini son yıllarda en çok tetikleyen gelişme ise, TBMM Genel Kurulunda 12/11/2012 tarihinde kabul edilen 6360 numaralı yasayla büyükşehir statüsüne alınmış olan Balıkesir ilinin, 30 Mart 2014 günü yapılan yerel seçimlerden bu yana Büyükşehir Belediyesi olarak yönetilmesidir. Kentin çoklu merkez oluşumuna paralel

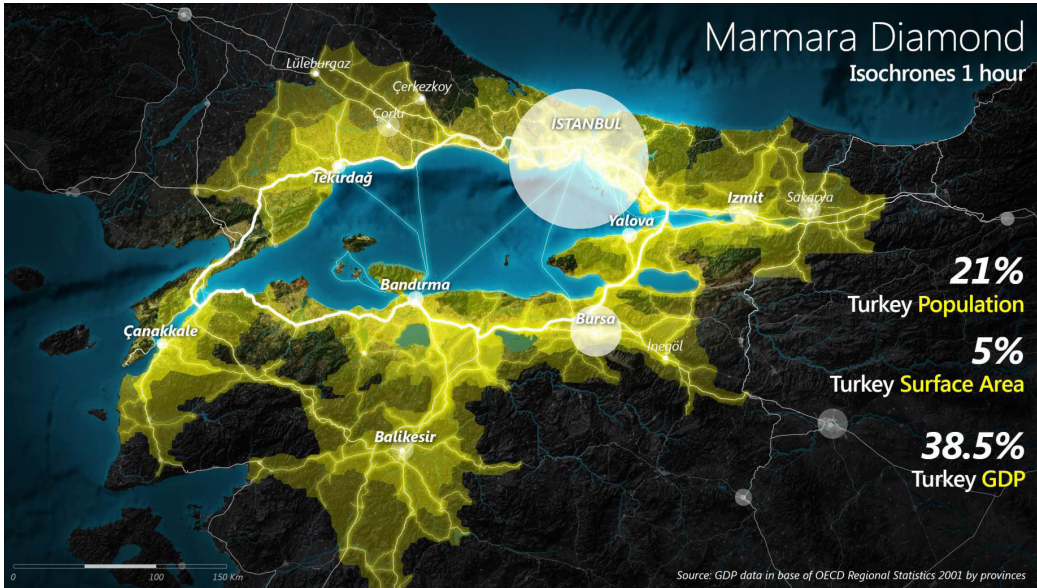

olarak Merkez ilçe, Karesi ve Altıeylül Belediyeleri olarak üçe ayrılarak kentin geçirdiği değişim ve dönüşümün ivmesi artırmıştır. Balıkesir Büyükşehir Belediye’si ve yeni kurulan Karesi ve Altıeylül Belediyeleri tarafından, Balıkesir’i “marka kent yapma” amacıyla Çamlık Tepesi Rekreasyon Alanı düzenlemesi ve Çamlık Camii projesi, Çay Deresi Rekreasyon Alanı ve Balıkesir Fuar ve Kongre Merkezi (Avlu Balıkesir) projesi, Baltok Toplu Konut projesi gibi pek çok ‘vizyon’ proje medyada gündeme getirilmiştir.

Şekil 10. Çamlık tepesi Rekreasyon Alanı ve Çamlık Hilal Minare ve Şehitler Camii projesi (sol) Çay Deresi Rekreasyon Alanı - Balıkesir Fuar ve Kongre Merkezi / AVLU BALIKESİR projesi (sağ).
<http://www.bandirmasehir.com/camlık-tepe-icin-imzalar-atildi.html>, <http://tebmmimarlik.com/avlu-balikesir>

Son yıllarda yapılan bu atılımlar Balıkesir ilinin Marmara Zinciri projesinin bir parçası olması ile yakından ilgilidir. Marmara Zinciri, Marmara Denizi ve çevresinin bölgesel sürdürülebilir kalkınması için ve bu sayede Türkiye’nin gelecekteki küresel rekabete cevap verebilecek potansiyel fırsatları değerlendirebilmesi için Fundacion Metropoli tarafından gerçekleştirilen bir araştırmaya dayanır.

Şekil 11. Marmara Zinciri.
<http://www.fmetropoli.org/en/cities-lab/territorial-diamonds/marmara-diamond/>

6-7 Mayıs 2015 tarihlerinde Balıkesir’de düzenlenen 7. Gelişen Kentler Zirvesinde ENSPD şirketi ortaklarından Caner Bingöl katılımcılara Marmara Zinciri ve Balıkesir üzerindeki etkisini anlatmıştır.

Şekil 12. Caner Bingöl’ün sunumundan.

<http://gelisenkentlerzirvesi.org/balikesir/pdf/caner-bingol.pdf>

Marmara Bölgesinde yapılması planlanan Mega Ulaşım Projeleri ile bölge içerisinde ulaşılabilirliği artacak olan Balıkesir ili için tahmin edilen 2040 yılı nüfusu üç milyon kişiden fazladır. Ülkenin kalkınma hedefleri doğrultusunda gelişecek olan Marmara bölgesi ve buna bağlı gelişmesi planlanan Balıkesir ili içerisinde farklı sektörel gelişme bölgeleri belirlenmiştir. Sanayi gelişme aksı Bandırma Gönen üzerinde düşünülürken, Edremit körfezi ise nitelikli ve çeşitli turizm türlerinin gelişme aksı olarak belirlenmiş. Bandırma ve Edremit anı zamanda ekoturizm, agroturizm ve sağlık turizmi açısından da gelişim potansiyeli olan bölgeler olarak nitelendirilmiş. Merkez, Susurluk ve iç bölge ise tarımsal sanayinin gelişeceği potansiyel bölgeler olarak tanımlanmış. Merkez aynı zamanda tüm bu gelişmelerin koordine edileceği yer olarak ayrıca önem kazanmış ve bu ivme gittikçe artan arsa ve konut fiyatlarında kendisi çoktan hissettirmeye başlamıştır bile. Balıkesir Merkezinin 2016 yılında hazırlanan imar planı (Erbey ve Sınmaz, 2018) incelendiğinde 2000-2010 yılı arasında ve 2010 yılı sonrasında kentte yapılan konutlarla kent sınırlarının hiç olmadığı kadar genişlediği gözlenmektedir. Yeni imar planı da Eglı planından beri kent için süregelen kentin gelişme yönünü güneybatı ile doğu aksı üzerinde belirlemiştir.

Tartışma ve Sonuç

Kentler bir yandan değişim ve dönüşüm süreci yaşarken diğer yandan da sabit kalan yönleriyle kimliklerini korumaya çalışırlar. Günümüz küresel kentlerinin temel sorunlarından biri olan kent kimliğinin kaybedilmesi Balıkesir kenti için de geçerlidir. Balıkesir kentinde özellikle 2000’li yıllardan beri tarihi kent merkezi sınırları içerisinde yer alan ve tarihi dokuyu oluşturan öğeler giderek işlevlerini yitirmiş ve kullanım dışı kaldıkları için yok olmaya yüz tutmuşlardır. Koruma konusunda Balıkesir kentindeki ilk çalışmalar 1977 yılında kentin en eski yerleşim alanlarından Aygören, Dumlupınar, Karaoğlan, Hacı İlbey ve Karesi mahallelerinin sit alanı içine alınmaları olmuştur. 1981 yılında da sivil mimari örneklerinin de yer aldığı çeşitli koruma kararları alınmış, yeni tescil listeleri oluşturulmuş ve bu bölgenin koruma geliştirme imar planı yapılması gerektiği ortaya konmuştur. Ancak,

1982 yılından itibaren Koruma İmar Planlaması doğrultusunda sürdürülen çalışmalar 1986 yılında alınan bir dizi karar ile daha önce tescillenmiş yapıların büyük çoğunluğunun tescil listesinden çıkarılması ve sit alanı sınırının da kaldırılması ile sonuçlanmıştır. Her geçen gün kimliğini kaybetmiş ve kimiksiz küresel bir kent olma yolunda ilerleyen kentlerimizden biri haline gelen Balıkesir’imizi ve kentsel belleğin fiziksel taşıyıcıları olma görevini üstlenen tarihi yapılarımızı ve dolayısı ile kent kültürümüzü korumak hepimizin sorumluluğu altındadır ve hepimiz için bir görevdir.

Tarihsel süreçte kent morfolojisinin geçirdiği değişimler, Egli’nin hazırladığı 1941 planı, 1971 tarihli imar planı ve Büyükşehir imar planı üzerinden okunabilmektedir. Kentin günümüzde yaşadığı radikal morfolojik değişim kentteki sosyo-ekonomik, kültürel ve politik değişimlerden ayrı değildir ve onları da tetikler niteliktedir.

Kaynaklar

- Akpınarlı, K. K. (2009) *Balıkesir Şehir ve Belediye Tarihi*. Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları, no: 1, Balıkesir.
- Balıkesir Valiliği (1973) *Balıkesir İl Yıllığı*
- Balıkesir Belediyesi (1987) *Balıkesir İmar Planı Araştırması*.
- Çetin, M. (2003) *Balıkesir Tarihi Kent Dokusu ve Sivil Mimari Örnekleri, Bitek Kent Balıkesir*, Yapı Kredi Yayınları no: 1919, İstanbul.
- Egli, E. (1941) *Balıkesir İmar Plan Raporu*, Balıkesir Belediyesi, Balıkesir.
- Egli, E. (1944). *Balıkesir İmar Raporu*, Balıkesir
- Erbey, S. & Sınmaz, S. (2018) “Balıkesir Merkez İlçeleri Mekansal Gelişme Süreci Kapsamında Sosyal Dokunun Analizi ve Değerlendirilmesi,” *Uluslararası Necatibey Eğitim ve Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi*, UNESAK 2018, 26-28 Ekim 2018, Balıkesir.
- Eren, M. (1990) *Balıkesir İl Müftüleri ve Tarihi Kitabeler*, İnci Ofset, Balıkesir.
- Güney, Y. I. (2006) Bir Yıkımın Düşündürdükleri: Balıkesir Kervansaray Otel. *Mimarlık, Mimarlar Odası Yayını*, 331, 17-18.
- Güney, Y.I. ve H. Uçar, Balıkesir Kent Tarihi ve Envanter Çalışması, Balıkesir Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi Projesi, BAU-BAP 2008-34.
- Güney, Y.I. ve H. Uçar (2007) *Küreselleşme ve Arada Kentler: Balıkesir Örneği*. IAPS Kültür ve Me-kan Toplantıları Ulusal Sempozyum 1, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul.
- Güney, Y. & Uçar H. (2013) “*Balıkesir Kent Merkezinde Cumhuriyet Dönemi Yapıları*,” *Balıkesir Kent Tarihi*, Ali Duymaz (ed.) Balıkesir Valilik Yayınları.
- İbn Batuta (1971) *İbn Batuta Seyahatnamesinden Seçmeler*. İ.Parmaksızoğlu (haz.) 41-42.
- Mutaf, A. (2002) *XVII. Yüzyılda Balıkesir’de Kadınlar*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış doktora tezi, İzmir.
- Mutaf, A. (1997) *Salnamelerde Karesi Sancağı*. Balıkesir.
- Mutaf, A. (2003) *Salnamelere Göre Karesi (1847-1922)*. Balıkesir Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, no:9, Balıkesir.
- Mutaf, A. (1996) *Tarihi Eserleriyle Balıkesir*. Balıkesir Belediyesi Kültür Yayınları no:7, Balıkesir.
- Su, K. (1937) *XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Balıkesir Şehir Hayatı*. Balıkesir Halkevi Yayınları, no: 14, İstanbul.

TMMOB Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi (2010) Balıkesir ve İlçelerinde Cumhuriyet Dönemi Yapıları 2.

Tolun, B. (1970) Balıkesir Ovasında Yerleşme ve İktisadi Faliyetler, İstanbul.

Uçar, H. & Güney, Y. (2013) *Balıkesir Kent Merkezinde Tarihi Yapılar, Balıkesir Kent Tarihi*, Ali Duyamaz (ed.) Balıkesir Valilik Yayınları

Uygun, K. (2006) Karesi *İdâdîsi* Ve Sultânîsi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Uzunçarşılı, İ. H. (2000) *Karesi Vilayeti Tarihçesi*, A. Mutaf (Hazırlayan) Zağnos Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları, no: 7, Balıkesir.

Ünlüyol, A. (1995). *Şer’iyye Sicillerine Göre XVIII. Asrın ilk yarısında Balıkesir (1700-1730)*. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış doktora tezi, Bursa.

Yüzbaşı İshak Hakkı Bey. 1997 (1920). *1920’de Balıkesir*. Balıkesir Valiliği Kültür Yayınları, no: 1997-1, Balıkesir.